

EDUCAȚIE PENTRU LIBERTATE ȘI DEZVOLTAREA ABILITĂȚILOR ÎN SISTEMUL PENITENCIAR

EDUCATION FOR FREEDOM AND DEVELOPMENT OF ABILITIES IN THE PENITENTIARY SYSTEM

Drd. Mihai-Alexandru CATRINA

Abstract:

MOST OF THOSE ENTERING PENITENTIARIES HAVE A LOW LEVEL OF CULTURE, MOST OF THEM COME FROM DISORGANIZED OR POOR FAMILIES, DO NOT HAVE A HOME, AND SUFFER FROM CERTAIN DISEASES OR ADDICTIONS (ALCOHOL, DRUGS, ETC.). EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS SHOULD BE THE MAIN INSTITUTIONS FIGHTING TO PREVENT AND REDUCE THE CRIMINAL PHENOMENON. MOST DEVIANT BEHAVIORS ARE DUE TO DEFICIENCIES FOUND IN THE CONSOLIDATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS.

Keywords: *EDUCATION, FREEDOM, DEVELOPMENT OF ABILITIES, PENITENTIARY SYSTEM*

Cea mai importantă parte a dezvoltării unei comunități precum și a siguranței cetățenilor o reprezintă dezvoltarea socială a acestora. Educația este cea care stă la baza prevenției infracționalității din rândul cetățenilor unui stat. Unitățile de învățământ ar trebui să fie principalele instituții care luptă în vederea prevenirii și reducerii fenomenului infracțional. Majoritatea comportamentelor deviante se datorează unor deficiențe regăsite în consolidare procesului educațional.

Devianța socială poate fi controlată atât prin metode formale (legi, pedepse legislative) cât și prin metode informale (promovarea unor valori sociale, sancțiuni, recompense, critici, ridiculizări, etc.) Astfel este important ca tinerii să învețe să din metodele informale cum să-și construiască viitorul, decât să sufere consecințele unor pedepse legislative care nu de puține ori accentuează fenomenul infracționalității și al recidivei. Dacă într-un stat instituțiile educaționale își îndeplinesc cu stăruință atribuțiile, atunci și obiectivele lor sunt îndreptate către scopuri societale. Prin urmare generațiile tinere vor deveni membrii productivi ai societății, promovând în acest mod o dezvoltare economică generală a societății și în același timp prezervând valorile culturale.¹

Majoritatea celor care ajung în penitenciare au un nivel de cultură redus, mare parte provin din familii dezorganizate sau sărace, nu dețin o locuință și suferă de anumite boli, respectiv dependențe (alcool, droguri, etc.). Astfel, dacă deținuții pe parcursul perioadei carcerale nu sunt ajutați să devină membrii utili ai societății, pedeapsa pe care o ispășesc

¹ ADRIAN GORUN, HORAȚIU TIBERIU GORUN, MIRELA ALEXANDRA POPESCU "Informal and Formal Control of Social Deviance Through Education", 4th SGEM GeoConference on Ecology, Economics, Education And Legislation, Vol. 3, No. SGEM2014 Conference Proceedings

devine lipsită de conținut și însemnătate, neavând o justificare morală completă. ”Psihologia devianței nu ar trebui să se limiteze numai la studiul schizofrenie, ea ar trebui să includă și cinismul, autoritarismul, pierderea „valorilor, prejudecățile, lăcomia, egoismul împreună cu fenomenele și caracteristicile acestora. Din punctul de vedere al sistemului de valori, acestea sunt cele mai serioase maladii”²

Ajunși în închisori condamnații se confruntă pe lângă limitarea / îngrădirea anumitor drepturi și libertăți și cu aspecte ce țin de starea lor psihică. Mai exact, monotonia, rutina și plictiseala sunt dominante în toate penitenciarele. În fiecare zi deținuții au parte de același program: dimineața micul dejun, plimbarea la curțile special amenajate în interiorul penitenciarului, discuții interminabile cu colegii de cameră sau cu ceilalți deținuți, masa de prânz, masa de seară și privitul la televizor. Acest tratament zilnic, după câțiva ani, reprezintă una dintre cele mai importante probleme de adaptare privind reinsertia socială. Măsurile impuse în penitenciar, opiniile dezvoltate, tratamentul de care beneficiază deținuții atât din partea colegilor cât și din partea cadrelor devin obstacole pentru modul în care concep viața lor viitoare. Din această cauză sistemele penitenciare din majoritatea țărilor dezvoltate urmăresc să amelioreze condiția umană a persoanelor condamnate, oferindu-le cunoștințe și competențe utile pentru o viață cinstită după liberare. Programele oferite de administrația unei închisori sunt clasificate în programe educaționale, de formare profesională și de terapie. Scopul acestora este comun, să-i determine pe deținuți să se comporte, să acționeze și să gândească într-un mod acceptat social astfel încât să fie evitat fenomenul de recidivă.³

Una dintre cele mai eficiente căi de prevenire a acumulărilor de tensiune precum și a conflictelor, o reprezintă includerea unui număr cât mai mare de persoane private de libertate în programe de asistență socială și activități educative, artistice, terapeutice, culturale. De asemenea este foarte important faptul ca asistenții sociali din penitenciare să sprijine în permanență deținuții, cu scopul de a menține legătura cu mediul de suport și cu lumea exterioară în care au trăit și în care se vor întoarce după ispășirea pedepsei. Trebuie să se țină cont de faptul că în derularea acestor programe de asistență socială există abordări specifice pentru fiecare categorie de deținuți: minori, tineri, femei, vulnerabili, etc.

În ciuda unor clișee precum „penitenciarul înseamnă pedeapsă, nu tabără de vacanță” sau „deținuții au fost trimiși aici să fie izolați de ceilalți, nu să se distreze”, este important să li se asigure acestora, de către administrația locului de detenție, accesul la educație, care să includă educația de bază, formarea profesională, activitățile de creație și culturale, educația fizică și sportul, educația socială și posibilitatea de a frecventa o bibliotecă.

Aceste activități trebuie încurajate și promovate nu doar de către personalul de specialitate, ci și de cel din operativ; adeseori comentariile negative ale supraveghetorilor pot demotiva deținuții să participe la astfel de activități, care, în realitate, îi ajută nu doar să compenseze dezavantajele care le-au marcat existența și cu care au venit în penitenciar, dar și să reducă tensiunea, potențialul conflictual în masa deținuților, le oferă prilejuri de reflecție, de a avea și alte preocupări decât cele obișnuite, etc.

Normele, procedurile, activitățile destinate menținerii siguranței în penitenciar pot fi aplicate atât într-un mod restrictiv cât și într-o manieră degajată - când securitatea unității este o rezultată a dialogului cu deținuții, a susținerii acestora de a participa la diverse activități sportive, artistice, educative, de a obține recompense în cazul unor conduite constant pozitive, etc. De aceea, trebuie acordată o atenție deosebită nu doar aplicării procedurilor, a reglementărilor (condiție absolut necesară, dar nu suficientă), ci și existenței unor relații interpersonale de calitate care să contribuie la prevenirea și rezolvarea unor tensiuni.

² MASLOW, 1876 citat de DRAGON PETROVEC în „Psychotogy and Criminal Justice”, Berlin, 1998,

³ GHEORGHE FLORIAN ”Dezvoltarea umană în penitenciare”, București, 2016

În acest sens se vorbește despre siguranța dinamică - ce pune accent pe informații, clasificarea și utilizarea corectă a acestora, menținerea unor relații adecvate între personal și condamnați (fără insulte, amenințări și conflicte inutile), vigilența personalului în orice împrejurare, abilitatea acestora de a observa, decodifica și transmite cu rapiditate anumite informații (derularea unor incidente a arătat că existaseră semne anterioare, dar cineva a apreciat informațiile ca nerelevante), organizarea unui regim de viață rezonabil pentru deținuți, posibilitatea acestora de a comunica cu lumea din afară (ex. vizitele între soți, pentru cei nesancționați), sprijinul celor care traversează perioade de criză (un deținut căruia i-a dispărut copilul de acasă și distruge prin cameră are nevoie mai întâi de sprijinul unui specialist și apoi să fie pedepsit, dacă e cazul), tratarea deținuților cu egalitate, valorificarea unor informații de la specialiștii în probleme umane (educatori, psihologi) în condițiile păstrării secretului profesional, preocuparea pentru rezolvarea unor probleme aparent minore cu care se confruntă deținuții (respectarea programului de cumpărături, a programelor sportive, etc.).⁴

La nivelul Administrației Naționale a Penitenciarelor există mai multe proceduri menite să îmbunătățească condițiile de detenție și implicit calitatea vieții pentru deținuți. Printre aceste proceduri se numără:

- **PROCEDURA DE ORGANIZARE ȘI DESFĂȘURARE A PROGRAMELOR DE INSTRUIRE ȘCOLARĂ: ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR, GIMNAZIAL, LICEAL ȘI VOCAȚIONAL. Scop:** Creșterea șanselor de reintegrare socială a persoanelor care execută pedepse privative de libertate prin îmbunătățirea nivelului de pregătire școlară.
- **PROCEDURA PENTRU ORGANIZAREA ȘI DESFĂȘURAREA CURSURILOR UNIVERSITARE. Scop:** creșterea șanselor de reintegrare socială a persoanelor care execută pedepse privative de libertate prin îmbunătățirea nivelului de pregătire școlară.
- **ORGANIZAREA ȘI DESFĂȘURAREA ACTIVITĂȚILOR DE FORMARE PROFESIONALĂ CU PERSOANELE PRIVATE DE LIBERTATE. Scop:** stabilirea condițiilor de desfășurare a formării profesionale a persoanelor private de libertate, în concordanță cu cerințele actuale ale pieței forței de muncă;
- **PROCEDURA DE INIȚIERE A PROGRAMELOR EDUCAȚIONALE DESTINATE PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE. Scop:** diminuarea curențelor educative ale persoanelor private de libertate.
- **ORGANIZAREA ȘI DESFĂȘURAREA ACTIVITĂȚILOR DESTINATE MENȚINERII UNEI VIEȚI ACTIVE PENTRU PERSOANELE PRIVATE DE LIBERTATE. Scop:** Crearea unui cadru favorabil de petrecere a timpului liber și de satisfacere a trebuințelor de sociabilitate, formarea și dezvoltarea la persoanele private de libertate a unor abilități și deprinderi care să contribuie la îmbunătățirea imaginii de sine, descoperirea și dezvoltarea unor aptitudini și talente artistice. Domeniul activităților desfășurate de către persoanele private de libertate pentru menținerea unei vieți active cuprinde: concursuri tematice, competiții și activități sportive, dezbateri în grup, audiții muzicale, viziuni TV și proiecții cinematografice, cercuri de lectură, cenacluri literare, ateliere ocupaționale, formații artistice, spectacole literare, de teatru și muzicale, expoziții de lucrări, emisiuni radio-tv transmise prin

⁴ GHEORGHE FLORIAN, "Dinamica penitenciară", Ed Oscar Print, 2006

circuit închis în unitate, gazete volante, întâlniri în cadrul unității cu personalități din viața publică.

- **DESFĂȘURAREA CONVORBIRILOR INDIVIDUALE CU PERSOANELE PRIVATE DE LIBERTATE.** Scop: Soluționarea solicitărilor scrise sau verbale ale persoanelor private de libertate care vizează domeniul educațional; identificarea nevoilor educaționale și a situațiilor de sprijin, a unor situații de conflict, criză relațională, stări temporare de incapacitate, neclarități legate de întocmirea diferitelor cereri către organele competente etc.
- **DESFĂȘURAREA ACTIVITĂȚILOR EDUCATIVE ȘI DE ASISTENȚĂ PSIHOSOCIALĂ ÎN COMUNITATE.** Scop: Asigurarea unei imagini pozitive a serviciului penitenciar la nivelul societății prin implicarea societății civile în susținerea activității serviciului penitenciar și prin creșterea transparenței privind activitatea serviciului custodial.
- **IMPLICAREA PERSOANELOR RECOMPENSATE ÎN ACTIVITĂȚI EDUCATIONALE DESFĂȘURATE CU ALTE PERSOANE PRIVATE DE LIBERTATE.** Scop: Stimularea persoanelor private de libertate pentru menținerea unei conduite pozitive.
- **ASIGURAREA ACCESULUI LA PROGRAMELE RADIO-TV ȘI LA PUBLICAȚII.** Scop: Menținerea de către persoanele private de libertate a contactului permanent cu realitățile vieții sociale și îmbogățirea nivelului lor de cunoștințe generale.⁵

Activitățile educative, de asistență psihologică și asistență socială implicate de procedurile amintite se organizează în toate penitenciarele din România și finalitatea acestora o reprezintă reintegrarea socială a deținuților. Printre cei care desfășoară aceste activități se regăsesc educatori, psihologi, asistenți sociali, monitori sportivi, agenți tehnici și un preot. De asemenea acești specialiști sunt pregătiți să răspundă inclusiv problemelor întâmpinate în rândul anumitor categorii de deținuți cu nevoi speciale cum ar fi vârstnicii, cei cu dizabilități, dependenții de alcool sau substanțe interzise și persoanelor violente.

De asemenea în penitenciar sunt organizate cursuri de școlarizare pentru formele de învățământ general obligatoriu și în funcție de solicitările deținuților aceștia pot urma programe de studii universitare la distanță / frecvență redusă, însă aceste programe sunt destinate deținuților incluși în regimul de detenție deschis (se aplică inițial persoanelor condamnate la pedeapsa închisorii de cel mult un an). De precizat faptul că în conținutul diplomelor nu se fac mențiuni cu privire la absolvirea cursurilor în perioada executării pedepsei privative de libertate.

Referitor la formarea profesională a persoanelor condamnate aceasta se realizează în funcție de opțiunile și aptitudinile deținuților, prin programe de inițiere, calificare, recalificare, perfecționare și specializare. Aceste activități sunt stabilite de conducerea penitenciarului în funcție de parteneriatele pe care reușesc să le încheie cu instituțiile pentru ocuparea forței de muncă, precum și cu alți furnizori de formare profesională acreditați. La fel ca și în cazul cursurilor de școlarizare pentru a se evita eventualele prejudecăți și stigmatizare a societății asupra proaspeților eliberați care își caută un loc de muncă în conținutul certificatului de absolvire nu se fac mențiuni cu privire la desfășurarea cursurilor în perioada executării pedepsei privative de libertate.

Cursurile aferente activităților de formare profesională se pot desfășura în spații special amenajate din interiorul penitenciarului sau în anumite situații se pot derula în exterior în locații ale furnizorilor de formare profesională acreditați, în condițiile stabilite prin acorduri încheiate între administrația penitenciarului și fiecare furnizor. Cheltuielile legate de formarea

⁵ MINISTERUL JUSTIȚIEI, Administrația Națională a Penitenciarelor: "Manual de Proceduri", București 2008

profesională sunt suportate de Ministerul Educației Naționale, Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. Administrația Națională a Penitenciarelor sau de alte persoane fizice ori juridice.

În majoritatea penitenciarelor se află o capelă unde se oficiază slujbe religioase și în funcție de specificul fiecărei unități se pot organiza ieșiri în comunitate finalizate cu vizite la biserici sau mănăstiri, astfel fiind asigurată și educația moral-creștină, respectiv asistența religioasă. Tot în cadrul fiecărui penitenciar funcționează și o bibliotecă pentru deținuți, care raportată la gradul de implicare al administrației penitenciarului poate să asigure o diversitate a cărților și a publicațiilor științifice. Fondul de carte este asigurat de Administrația Națională a Penitenciarelor însă se pot face și donații sau sponsorizări. Mai mult, penitenciarele pot colabora cu bibliotecile locale în vederea împrumutului de cărți și organizării unor acțiuni cultural-artistice și literare, iar dacă deținuții consideră că nu le este asigurat un fond cultural substanțial pot să își procure, din resurse proprii, ziare, cărți, publicații, reviste și chiar să participe la editarea de reviste.

Nu este neglijată nici condiția fizică a deținuților, astfel că în locuri special destinate practicării activităților sportive se derulează jocuri și exerciții, individuale sau de grup în raport cu starea de sănătate, vârsta, etc. a persoanelor încarcerate.⁶

În final, aș dori să subliniez faptul că spațiul carceral nu este doar un spațiu închis, în care deplasarea și existența persoanelor private de libertate se desfășoară după reguli bine stabilite, dar și un spațiu concentrat asupra existenței, din punct de vedere juridic, a două mari categorii de persoane: deținuți și funcționarii publici cu statut special din Administrația Națională a Penitenciarelor. Fiecare dintre aceste persoane având propriile lor interese, caracteristici, convingeri, atitudini, roluri specifice și din a căror confruntare rezultă un spațiu marcat de dizarmonii, tensiuni și conflicte; pe de o parte anajații, care încearcă să impună reglementările, ordinea, ascultarea, comportamentele dezirabile și, pe de altă parte, deținuții care opun rezistență mai mult sau mai puțin vizibil, care încearcă să se sustragă solicitărilor, să mențină un control cât mai riguros asupra spațiului proximal, cu scopul de a-și continua activitățile ilegale.

În fața comunității, siguranța reprezintă misiunea principală a personalului de penitenciare, indiferent dacă acesta lucrează în structura specializată (operativ) sau nu.

Siguranța într-un penitenciar nu înseamnă doar prevenirea evadărilor și a evenimentelor negative (violente, autoagresiuni, revolte, suicid, greva foamei etc.), ci și menținerea unui mediu uman destins între deținuți și personal, care să facă improbabile manifestările autoagresive și agresive.

Conceptul de siguranță se referă atât la menținerea în parametrii acceptabili a securității fizice a penitenciarului, cât și la asigurarea condițiilor concrete pentru siguranța individuală a fiecărui membru al personalului și a fiecărei persoane private de libertate. Însă dincolo de ziduri, dispozitive, camere de luat vederi, sisteme de alarmare, foisoare, etc., siguranța se află în strânsă legătură cu comunicarea.

În același timp este necesară discutarea și analizarea deschisă a diferitelor situații problematice care apar la nivelul legislativ al Administrației Naționale a Penitenciarelor, situații care nu de puține ori au pus într-o lumină nefavorabilă această instituție.

BIBLIOGRAFIE:

- ADRIAN GORUN, HORAȚIU TIBERIU GORUN, MIRELA ALEXANDRA POPESCU "Informal and Formal Control of Social Deviance Through Education", 4th

⁶ www.anp.gov.ro "STRATEGIA NAȚIONALĂ DE RENTEGRARE SOCIALĂ A PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE"

SGEM GeoConference on Ecology, Economics, Education And Legislation, Vol. 3, No. SGEM2014 Conference Proceedings

- GHEORGHE FLORIAN "Dezvoltarea umană în penitenciare", București, 2016
- GHEORGHE FLORIAN, "Dinamica penitenciară", Ed Oscar Print, 2006
- MASLOW, 1876 citat de DRAGON PETROVEC în „Psychotogy and Criminal Justice”, Berlin, 1998,
- MINISTERUL JUSTIȚIEI, Administrația Națională a Penitenciarelor: "Manual de Proceduri", București 2008
- www.anp.gov.ro "STRATEGIA NAȚIONALĂ DE RENTEGRARE SOCIALĂ A PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE"